

comunicare de tipul căștilor sau al telefoanelor îl plasează în afara sa, menținându-l în permanență în contact cu exteriorul.

În încheierea volumului, autorul consideră oportun să ofere întregului parcurs al lucrării un soi de rezolvare idealistă, indicând cititorului că acum este timpul pentru o nouă mobilitate planetară, alături de o nouă utopie a educației. Considerând toate acestea elemente de bază ale unei noi istorii ce stă să înceapă, Marc Augé nu face decât să utopizeze el însuși, fără a genera un set de soluții. Tocmai de aceea, și impresia finală a volumului o justifică și o reîntregește pe cea inițială, cum că lucrarea este expresia unor idei înmagazinate pe fondul unor fenomene recente, generate (și) de globalizare, cărora autorul simte nevoia să le dea expresie fără a zăbovi asupra unor posibile soluții. Și poate că identificarea soluțiilor nici nu s-ar înscrie în atribuțiile și obiectivele unui volum de acest gen, de aceea lucrarea lui Marc Augé nu lasă cititorul cu o senzație de insuficiență, ci, dimpotrivă, îi îmbogățește viziunea și posibilitățile de înțelegere a lumii contemporane.

IULIA STANCIU

Simonetta Piccone Stella, Luca Salmieri, *Il gioco della cultura: attori, processi, prospettive*, Roma, Carocci Editore, 2012, 370 p.

Simonetta Piccone Stella a fost profesor de *Sociologie și Sociologia proceselor culturale* la universitățile din Messina, Salerno, Napoli și Roma, iar Luca Salmieri predă cursul de *Sociologia culturii* la Facultatea de Științe Politice, Sociologie și Comunicare a Universității Sapienza din Roma. Împreună, cei doi autori au publicat, în anul 2012, *Il gioco della cultura: attori, processi, prospettive* (Jocul culturii: actori, procese, perspective), volum structurat în trei părți: „Le prospettive” (Perspectivele), „I processi” (Procesele) și „Gli attori” (Actorii).

Această lucrare caută un răspuns la întrebarea „de ce este importantă cultura?” și încearcă să contureze sfera activităților ce capătă o însemnătate culturală în viața de zi cu zi, de la a-ți planifica timpul, la a saluta o persoană sau a refuza să o saluți. Autorii descriu cultura în termeni de rutină și inovație.

Disponerea capitolelor în cadrul volumului, urmărește principalele tentative pe care sociologia le-a avut de-a lungul vremii în interpretarea culturii. După cum chiar autorii o declară în prefață, primul capitol tratează perspectivele teoretice, iar al doilea analizează procesele și formele culturale, ultima parte concentrându-se asupra schimbărilor culturale produse în epoca contemporană. Actorii acestor schimbări sunt tratați în mod detaliat în subcapitolele: „Le generazioni, le subculture, i giovani” (Generațiile, subculturile, tinerii), „Uomini, donne e oltre: il genere” (Bărbați, femeii și alții: genul), „Le minoranze, il fenomeno migratorio. Il multiculturalismo” (Minorități, fenomenul migratoriu. Multiculturalismul) etc.

Prima parte, *Le prospettive*, reface sfera semantică a cuvântului „cultură” și accepțiunile pe care le-a primit de-a lungul timpului. Inițial, cultura se prezintă ca fiind

un atribut individual, se naște la singular. Prima modificare se anunță atunci când de la perspectiva singulară se trece la cea colectivă, odată cu Iluminismul, care profilează o viziune dinamică asupra umanității capabile de schimbare, de a se perfecționa, de a progresa. Progresul este pus în relație cu „civilizația”, iar de vreme ce civilizația are un caracter colectiv, s-a ajuns la concluzia că nici cultura nu mai poate reține doar perspectiva individuală, atribuindu-i-se definitiv o accepțiune colectivă. Totodată, se conturează ideea unor culturi multiple, a unor numeroase identități culturale. Antropologia deschide o nouă accepțiune: cultura nu privește doar cunoștințele, ci un întreg mod de viață („a whole way of life”). Astfel, de la „cunoștință” - „cunoștință” se trece la „cultură”, termen sinonim cu „viața cotidiană” – adică un ansamblu de practici, obiceiuri, obiecte din viața de zi cu zi. Este în parte și viziunea pe care, de pildă, o propune Edward Burnett Tylor în 1871, autor potrivit căruia cultura este compusă din: „cunoștințe, credințe, arte, morală, drept, costum sau orice altă capacitate sau obicei dobândit de om în calitate de membru al societății”¹. Din această perspectivă, cultura coincide cu întreaga societate.

De-a lungul secolului al XX-lea, sociologia trasează o distincție între cultură și sistemul social. Înțelegând ca un soi de proces de epurare, această clarificare este prezentată mai ales în lucrarea lui Talcott Parsons, *Toward a General Theory of Action*, publicată în 1951. Ca atare, conținutul culturii apare rezumat în anumite elemente convenționale: norme, valori, credințe, simboluri. Dintre acestea, simbolurile joacă un rol fundamental, întrucât cu ele operează și valorile, credințele sau normele. Vorbim, așadar, de o „sferă simbolică” cu ajutorul căreia înțelegem, de fapt, o întreagă sferă culturală. De exemplu, este propice să ne trimitem copiii la școală, pentru că instruirea instituționalizată are o semnificație pozitivă în rândul societății, este avizată ca fiind un deziderat social, și va avea consecințe pozitive pentru viitoarea integrare în societate a copilului, fiind un simbol al mobilității sociale.

Autorii acestui volum dau curs și următoarei dezbateri: în științe precum antropologia și arheologia, cultura este materială – o regăsim în artefacte sau obiecte, pe când sociologia vede cultura drept un ansamblu de artefacte provenind atât din activități manuale, cât și din cele intelectuale: opere artisanale, tehnici de gătit, îngrijirea corpului, cărți, arhitectură, produse tehnologice sau de consum. Categorisirile nu se opresc la acest nivel, iar volumul de față semnalează și existența altor subdomenii: cultura tinerilor, cultura urbană, cultura etnică, cultura franceză sau cultura italiană etc. Autorii pun deplasarea dinspre „cultura la singular” spre „cultura la plural” pe seama dezvoltării societății și diversificării experienței sociale.

O temă extrem de delicată – diferențele care au marcat cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX, dintre antropologie și sociologie – este atinsă în cel de-al doilea capitol din Partea I, „Lo sguardo antropologico, lo sguardo sociologico” (Privirea antropologică, privirea sociologică). Obiectul de studiu al sociologiei avea să fie societatea modernă industrială, cu structura și organizarea sa, pe când atenția antropologiei se concentra asupra culturilor cu caracter primitiv. Interesul antropologiei pentru triburile primitive va pieri o dată cu dispariția obiectului său de studiu, iar antropologii se vor vedea puși în situația de a se dedica schimbărilor culturale

¹ Apud P. Rossi (ed.), *Il concetto di cultura. I fondamenti teoretici della scienza antropologica*, Torino, Einaudi, 1970, p. 7.

din cadrul societăților complexe, pe care le evitaseră anterior, și de a-și dezvolta ramurile de specializare. Astfel, apar domenii precum antropologia urbană sau antropologia migrației. În acest fel, dispare specificitatea obiectelor de studiu din antropologie și sociologie, iar interesele celor două științe se învecinează.

Prima parte a volumului cuprinde și o trecere în revistă a principalilor autori care au tratat în scrierile lor tema culturii. Pornind de la autorii clasici, precum Karl Marx, Émile Durkheim, Georg Simmel sau Max Weber, autorii volumului *Il gioco della cultura: attori, processi, prospettive* ne încurajează să interceptăm semnificația culturală a operelor acestora, deși nu o găsim enunțată în mod explicit în lucrări. O atenție aparte îi este dedicată activității științifice a lui Talcott Parson, cel cărui i se datorează și debutul cooperării dintre sociologie și antropologie, în anii 1940-1950, prin colaborarea sa cu Alfred Kroeber și Clyde Kluckhohn. Parson insistă asupra transmisibilității culturii, a capacității sale de a tranzita dintr-un sistem într-altul, prin intermediul fluxurilor de informație, al contactelor care se stabilesc, al proceselor de imitație etc.

Al șaselea capitol este dedicat studiilor culturale britanice și americane. În Marea Britanie, Centrul pentru Studiile Culturale Contemporane a fost fondat în 1964 pe lângă Universitatea din Birmingham, din inițiativa lui Richard Hoggart. Hoggart a apreciat cultura ca fiind o prelungire a experienței, care se sedimentează zi de zi, ceea ce a făcut ca *lived experience* („experiența trăită”) să fie domeniul principal de interes al centrului. În același timp, recunoașterea meritelor și progreselor teoretice derivate din structuralismul lui Lévi Strauss și post-structuralismul lui Foucault, la fel ca și deconstructivismul lui Derrida, au făcut parte din interesele cercetătorilor Centrului. Spre deosebire de spațiul britanic, ceea ce a caracterizat studiile culturale americane a fost profesionalizarea și avangardismul academic, plasarea cercetărilor în interiorul spațiului universitar.

Subcapitolul „Performance, cultura, azione sociale” (*Performance*, cultură, acțiune socială) al capitolului IX dezbată conceptul de *performance* („a performa”, „performare”) în vocabularul științelor sociale. O performanță reușită are același caracter pe care îl avea ritualul colectiv în cadrul societăților tradiționale. Autorii volumului reiau definițiile pe care Jeffrey Alexander le atribuie *performanței culturale* și *ritualului* și nuanțează afirmația acestuia, potrivit căreia, în societățile complexe, ceea ce denumim *performance* se realizează în viața de zi cu zi, între credincioși și îndrumători spirituali, între copii și părinți, între pacienți și doctori etc.

Capitolul „Senso comune e vita quotidiana” (Simțul comun și viața cotidiană) tratează conceptul de *simț comun*, diferit de la o cultură la alta, ca și sistemele de cunoaștere, sistemele de referință etc. Clifford Geertz subliniază caracterul eterogen al simțului comun, pe care îl caracterizează drept un sistem cultural tacit care poate varia extraordinar de la un popor la altul. Un alt aspect analizat în acest capitol este *invenția cotidianului*, depistabilă în opera lui Michel de Certeau. De Certeau este convins că prin intermediul practicilor aparent banale din viața cotidiană, oamenii creează *cultură* – cultura simplă, neoficială.

Un alt fenomen analizat în *Il gioco della cultura: attori, processi, prospettive* este felul în care se realizează transmiterea culturii. În primă instanță, autorii discută rolul fundamental pe care îl au familia și școala. Capitolul „Il linguaggio, comunicazione, la memoria” (Limbajul, comunicarea, memoria) consemnează și importanța acestor elemente în transmiterea culturii. Memoria culturală, transmisă pe cale orală în

societățile nealfabetizate, ajunge să fie transferată generațiilor următoare prin intermediul textelor scrise din arhive și biblioteci. Însă autorii se întreabă care este adevărata semnificație a memoriei pentru oameni. Cultura modernă, alimentând un adevărat cult al memoriei, a dat naștere unor serii de note personale, povești de viață, jurnale și autobiografii sau bloguri personale – în ultima perioadă – capabile să ajute omul modern să nu-și piardă imaginea de sine, schimbătoare, dar unică, irepetabilă. De asemenea, categoria muzeelor, conservarea monumentelor și a operelor de artă a susținut proiectarea atenției subiective și colective asupra memoriei, tipică spiritului modern.

Cea de-a treia parte a volumului lui Simonetta Piccone Stella și Luca Salmieri tratează *actorii* proceselor culturale, adică tinerii, categoriile de gen: femeile și bărbații, minoritățile etc. Ultimul capitol, „Le minoranze, il fenomeno migratorio, il multiculturalismo”, discută tema multiculturalismului, de o importanță actuală, ceea ce confirmă încă o dată, pe lângă autoritatea teoretică a volumului, și atenta sa racordare la problemele specifice societății contemporane. Plecând de la aspectele dezbătute în acest volum, cititorul poate încerca să facă propriile corelații și să verifice aplicabilitatea teoriilor prezentate în realitatea imediată, o realitate prezentă.

În concluzie, *Il gioco della cultura: attori, processi, prospettive* ne apare drept un manual de sociologia culturii, impregnat cu numeroase explicații și detalieri, în măsură să facă trecerea de la teorie la sfera practică. În prezentarea informațiilor se observă un tip de rezonanță didactică pe care autorii o au cu potențialii cititori. Stilul în care este scris volumul trădează formația celor doi autori, cartea fiind un curs exhaustiv, construit pe o sumedenie de referințe capabile să deschidă celor interesați și alte posibile direcții de documentare. Autorii intervin adesea pentru a puncta importanța unor studii, precursori sau curente, pentru a delimita sau a nuanța parcursul evolutiv al disciplinei lor, tocmai din dorința de a dirija sau îndruma cititorii. Cartea este scrisă, astfel, într-o manieră preponderent didactică.

IULIA STANCIU